

СТАНАЎЛЕННЕ БЯСПЛАТНАЙ ЮРЫДЫЧНАЙ ДАПАМОГІ Ў НЕКАТОРЫХ ЗАМЕЖНЫХ КРАІНАХ

*В.В. Хількевіч
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Тэма даследавання з'яўляецца вельмі актуальнай, паколькі сістэма бясплатнай юрыдычнай дапамогі ў Рэспубліцы Беларусь у цяперашні час знаходзіцца на шляху станаўлення. Сваю лепту ў гэты працэс уносяць і дзяржава, і адвакатура, і грамадскія арганізацыі. У гэтай сувязі цікава звярнуцца да замежнаму вопыту аказання бясплатнай юрыдычнай дапамогі, да тых краін, дзе сфармаваліся і паспяхова дзейнічаюць свае мадэлі прадастаўлення юрыдычнай дапамогі. Мэтай з'яўляецца аналіз сістэм бясплатнай юрыдычнай дапамогі ў замежных краінах.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужылі мадэлі аб прававой дапамогі ў Канадзе, ЗША і краінах Еўропы. Для дасягнення мэты даследавання выкарыстоўваліся метады аналізу і сінтэзу, параўнальна-прававы метады даследавання заснаваны на сістэмным падыходзе да аналізу прававых і арганізацыйных праблем станаўлення канстытуцыйнага права на бясплатную юрыдычную дапамогу ў Рэспубліцы Беларусь, на падставе мадэляў прадастаўлення такой дапамогі ў замежных краінах.

Вынікі і іх абмеркавання. Права на бясплатную юрыдычную дапамогу ўпершыню згадваецца ў еўрапейскім заканадаўстве каля двухсот гадоў таму. Прадастаўленне бясплатнай юрыдычнай дапамогі ў той час ажыццяўлялася ў асноўным па крымінальных справах непасрэдна ў судовым пасяджэнні, і толькі ў 70 - 80-х гадах XX ст. вышэйпаказаную дапамогу сталі ўключаць юрыдычныя кансультацыі, а таксама дапамогу на дасудовых стадыях.

Мадэлі прадастаўлення юрыдычнай дапамогі даследчыкамі звычайна падпадзяляюцца на тры катэгорыі: *judicare*, мадэль дзяржаўных абаронцаў і змешаную мадэль. Разгледзім больш падрабязна кожную з іх. Мадэль *judicare* мае на ўвазе прыцягненне прыватны юрыстаў, з якімі кожны раз спецыяльна заключаецца пагадненне на вядзенне кожнага асобнага справы. Назва такая мадэль атрымала ад дзеючай у ЗША сістэмы такога роду. Гэтая мадэль ужываецца ў Англіі, Уэльсе, Аўстраліі, Шатландыі, Нарвегіі, Швецыі і на большай частцы Канады. Дадзеную мадэль у залежнасці ад метадаў выплаты ганарараў прыватны адвакатам падзяляюць на *judicare* ў чыстым выглядзе (*pure judicare*) і "дзяжурны адвакат" (*duty counsel*). *Pure judicare* мае на ўвазе, што юрысты атрымліваюць выплаты пасля аказання імі юрыдычнай дапамогі за кожнае якое вядзецца справа, часта па той ці іншай форме завераных сертыфікатаў, якія пацвярджаюць выкананне працы. Мадэль "дзяжурны адвакат" мае на ўвазе штатных адвакатаў, непасрэдна прыцягваюцца органам па прадастаўленні юрыдычнай дапамогі,

якія адказныя за прадастаўленне юрыдычных паслуг, з абавязкам" дзя-
журнага " прадстаўніцтва. Выплаты такім адвакатам ажыццяўляюцца
за кожны дзень прысутнасці і прадстаўніцтва ў судзе [1, с. 95].

Мадэль дзяржаўных абаронцаў (або штатных юрыстаў) адрозніваецца
ад сістэмы *judicare* па тыпу крыніцы юрыдычнай дапамогі: дзяржава ар-
ганізуе сетку спецыялізаваных устаноў для аказання юрыдычнай дапамогі
маламаёмасным. Такія ўстановы арганізуюцца па тэрытарыяльнай прык-
меце, у іх працуюць штатныя супрацоўнікі з фіксаванай зарплатай, якія
бяруць на сябе поўнае прадстаўніцтва абвінавачаных. Сістэма штатных
юрыстаў па выдатках абыходзіцца дзяржаве танней *judicare*, забяспечвае
паслугі, не абмяжоўваюцца працай па справах у судах.

Нягледзячы на ўсе свае станоўчыя якасці, і мадэль *judicare*, і сістэма
дзяржаўных абаронцаў валодаюць побач недахопаў, таму 3 мадэль -
змяшаная, сутнасць якой - аб'яднанне пераваг двух вышэйназваных мад-
эляў і нівеляванне недахопаў апошніх.

У Англіі і Уэльсе было праведзена ўкараненне змешанай сістэмы ака-
зання юрыдычнай дапамогі шляхам аб'яднання *judicare* і мадэлі
дзяржаўных абаронцаў. У Канадскай асацыяцыі адвакатаў канцэпцыю
змяшанай мадэлі юрыдычнай дапамогі называюць "арыентаваным
на кліента падыходам да аказання юрыдычных паслуг" - комплекс паслуг,
якія не абмяжоўваюцца судовым прадстаўніцтвам. Часта супрацоўнікі
юрыдычных бюро, якія не з'яўляюцца юрыстамі, могуць аказваць такія
паслугі, як пасярэдніцтва ва ўрэгуляванні спрэчкі, прававая асвета або ака-
занне дапамогі, якая не патрабуе глыбокіх юрыдычных спазнанняў. Кан-
сультанты могуць дапамагаць кліентам, тлумачачы змест прававых нормаў
і тлумачачы сутнасць юрыдычнага працэсу, а адвакат прадстаўляе неабход-
ную юрыдычную кансультацыю.

Яшчэ адна мадэль прадастаўлення юрыдычнай дапамогі-гэта *pro bono*
(ад лац. дзеля грамадскага добра). Такая сістэма мае на ўвазе, што дапамога
прадастаўляецца кліентам без адпаведнай кампенсацыі адвакату. Звычайна
гэтая дапамога арганізуецца самімі адвакацкімі ўтварэннямі без удзелу
дзяржавы. У некаторых выпадках бясплатная праца па прадастаўленні
юрыдычнай дапамогі на працягу пэўнага колькасці гадзін з'яўляецца неаб-
ходным умовай сяброўства ў асацыяцыі адвакатаў. [2, с. 34]

Нарэшце, неабходна згадаць аб так званых юрыдычных клініках, якія
хоць і не з'яўляюцца асобнай мадэллю, але дапаўняюць існуючыя сістэмы
прадастаўлення бясплатнай юрыдычнай дапамогі, задавальняючы расце
патрэба ў юрыдычнай дапамогі. У некаторых краінах неад'емнай часткай
юрыдычнай адукацыі з'яўляецца праходжанне студэнтамі практыкі па гра-
мадзянскіх і крымінальных справах. Ва ўсіх выпадках студэнты аказваюць
юрыдычную дапамогу пад кіраўніцтвам прафесійных юрыстаў.

Супастаўляючы вышэйназваныя мадэлі пабудовы бясплатнай юры-
дычнай дапамогі, неабходна адзначыць, што ідэальнай канструкцыі, у тым

ліку і ў дачыненні да нашай краіны, не існуе. Кожная дзяржава імкнецца да таго, каб якая прадстаўляецца юрыдычная дапамога была кваліфікаванай і максімальна эфектыўнай, а таксама найменш затратнай, але аб'яднаць усе пералічаныя фактары ў рамках адной сістэмы юрыдычнай дапамогі немагчыма. Добра арганізаваныя сістэмы вельмі дарогі для дзяржавы. Эканомныя жа сістэмы падаюць у большасці выпадкаў паслугі нізкага якасці. Пры пабудове ў Рэспубліцы Беларусь сістэмы аказання бясплатнай юрыдычнай дапамогі не варта абмяжоўвацца адзінай мадэллю. Неабходна, каб у краіне бясплатныя юрыдычныя паслугі акрамя адвакатуры і дзяржавы падаваліся і юрыдычнымі фірмамі, і грамадскімі арганізацыямі, і юрыдычнымі клінікамі.

Заклучэнне. На наш погляд, вельмі карысна пры пабудове сістэмы прадастаўлення бясплатных юрыдычных паслуг у Беларусі выкарыстоўваць разгледжаную вышэй змешаную мадэль. Дадзеная канструкцыя аб'ядноўвае станоўчыя якасці мадэляў *judicare* і штатных юрыстаў, а таксама дазваляе ўсталяваць здаровую канкурэнцыю паміж дзяржаўнымі юрыстамі і адвакатамі ў прадастаўленні бясплатнай юрыдычнай дапамогі. Акрамя таго, дзяржаве варта заахвочваць якая з'явілася ў апошні час тэндэнцыю росту практыкі прадастаўлення паслуг *pro bono*, так як аказанне такіх паслуг не толькі паляпшае сітуацыю з забеспячэннем насельніцтва бясплатнай юрыдычнай дапамогай, але і павышае прэстыж юрыдычнай прафесіі ў цэлым. Таксама дзяржаве варта аказваць падтрымку так званым юрыдычным клінікам. Праўда, тут неабходна зрабіць агаворку, што такія клінікі павінны існаваць толькі ў вядучых ВНУ юрыдычнага профілю, там, дзе забяспечваецца высокі ўзровень адукацыі.

1. Canadian Bar. Legal aid, The position of the CBA. –Ottawa: Ontario, 2006. – 328 p.

2. Rhudy, R. Description and Analysis of Legal Aid Models / Legal Aid Models for Latin America. – NewYork: Liberty Publishing House, 2010. –68 p.

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ В СФЕРЕ ВОСПРОИЗВОДСТВА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА: НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ И ИНСТРУМЕНТАРИЙ

И.В. Шалимов

Курск, ГОАУ ВО Курской области «Академия госслужбы»

Экономика является одной из наиболее динамичных систем, которая оказывает существенное влияние практически на все сферы человеческой жизнедеятельности. Уровень и качество жизни населения как отдельно взятой территории, так и экономическое состояние всего общества в националь-